

«Azərbaycan» qəzeti: Bir səhvin acı nəticələri» məqaləsi ermənilərlə bağlı hansı tarixi faktları açır?

«Azərbaycan» qəzetinin 10 yanvar 2013-cü il tarixli 4-cü sayının 6-cı səhifəsində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının A. A. Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini, professor Cəbi Bəhramovun maraqlı bir məqaləsi dərc olunmuşdur. Məqalədə arxiv sənədləri və tarixi mənbələrə əsaslanaraq Azərbaycan torpaqlarının ermənilərə güzəşt edilməsi prosesinin necə baş verməsi,

1801—1813-cü illərdə Şimali Azərbaycanın Rusiya imperiyası tərəfindən işğalının başlanması, 1826—1828-ci illərdə işğalın başa çatması, 1918—1920-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı ermənilərin törətdikləri soyqırımlar, 1918—1920-ci illərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti haqqında, habelə həmin dövrlərdə faktiki Azərbaycan sərhədləri barədə kiçildilmiş formada 4 xəritə dərc olunmuşdur.

Məqalədə tarixi bir həqiqət kimi Cənubi Qafqaz ərazisində heç zaman Ermənistan deyilən dövlətin olmadığı göstərilir. 1917-ci ilin fevralında Rusiyada baş verən burjuva-demokratik inqilabdan sonra imperiya dağıdılmış və onun keçmiş ərazisində yaşayan bir sıra xalqlar öz müqəddəratını təyin etmək hüququ qazanmışlar. 1917-ci ilin martından 1918-ci ilin may ayının 26-dək Zaqafqaziya Federasiyası tərkibində Azərbaycan, Gürcüstan 1804—1813, 1826—1830-cu illərdə və XX əsrin I yarısında Azərbaycan ərazilərinə (İrəvan, Naxçıvan və Qarabağ) keçmiş Rusiya və Sovet imperiyalarının hərbi strateji maraqlarını təmin etmək məqsədilə köçürülən ermənilər birləşirdilər. 1918-ci il mayın 26-da Gürcüstan, 28-də isə Azərbaycan Zaqafqaziya Seymindən çıxmaları barədə qərar qəbul etdikdən sonra Azərbaycandan olan deputatlar Azərbaycanın mustəqilliyi haqqında bəyannamə qəbul et-

mişlər. Mapalıdır ki, o zaman ermənilər Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hansı ərazilərdə elan ediləcəyini gözləmişlər. Bu vaxt onlar Azərbaycan Milli Şurasına müraciət edərək Aleksandropolun türk ordusu tərəfindən tutulduğunu qeyd edir və İrəvanın siyasi mərkəz kimi ermənilərə güzəştə edilməsi məsələsini müzakirə etməyi təklif edirlər. Müzakirələrdən sonra İrəvanın ermənilərə güzəştə edilməsinin qaçılmaz zərurət, Azərbaycan xalqı üçün isə qaçılmaz acı bir bəla olduğu Milli Şura üzvləri tərəfindən etiraf edilir. Bu baxımdan Fətəlixan Xoyskinin Ermənistan hökuməti başçısının məktubuna verdiyi cavabla bağlı onun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xarici işlər naziri M. H. Hacınskiyə 1918-ci ilin mayın 29-da göndərdiyi məktub çox maraqlıdır. Fətəlixan məktubunda yazırdı: «Biz ermənilərlə bütün mübahisələri qurtarmışq və onlar bizim ultimatumumuzu qəbul ed-

cəklər və müharibə qurtaracaq. Biz İrəvanı ermənilərə güzəştə getdik».

Məqalədə arxiv sənədlərinə əsasən 1918-ci il mayın 29-da Azərbaycan Milli Şurasının dördüncü iclasında iki dəfə İrəvan şəhərinin ermənilərə güzəşt edilməsi ilə bağlı məsələ müzakirə olunması təfəsilatı ilə göstərilir. Milli Şuranın 28 nəfər üzvü iclasda iştirak edir. Onlardan 16 nəfəri səsvermə zamanı məsələnin lehinə, 1 nəfər əleyhinə səs verir, 3 nəfər bitərəf qalır, 8 nəfərin isə hansı mövqe tutduğu göstərilir. İrəvandan olan Milli Şuranın deputatları M. H. Seyidov, M. B. Rzayev və N. Nərimanbəyov həmin gün Milli Şuranın iclasına İrəvanın ermənilərə güzəşt edilməsinə qarşı yazılı şəkildə etiraz ərizəsi ilə müraciət etsələr də iclasda məsələyə münasibət bildirilmədən qərar qüvvədə saxlanılmışdır. Həmin etiraz məktubu o vaxtlar işə tikilsə də sənəd arxivdən yoxa çıxmışdır.

Eyni zamanda məqalədə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətini yaradanlarının Osmanlı Türkiyəsinin hərbi naziri Ənvər Paşaya 1918-ci ildə mayın 22 və 23-də ünvanladığı müraciətin də tam mətni verilmişdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yaradılan zaman ərazisi 99.908,86 kvadarkilometr təşkil etmişdir. 13.983,10 kvadratkilometr ərazisi isə mübahisəli ərazi kimi qəbul olunaraq gələcək danışıqlar prosesində həll olunması nəzərdə tutulmuşdur. Ermənistanla güzəşt edilən İrəvan quberniyasının ərazisi isə 7.913,17 kvadratkilometr təşkil edirdi. Edilən güzəştlərdən sonra ermənilər Azərbaycanın Naxçıvan, Zəngəzur və Dağlıq Qarabağ ərazilərinin Ermənistanla birləşdirilməsi iddiası ilə çıxış edirlər. Bunların ardınca məqalədə A. Mikoyanın 1920-ci ildə Azərbaycanın işğalı üçün XI qızıl ordunun Bakıya dəvəti, İ. V. Stalinin Azərbaycan torpaqlarını siyasi hərraca qoyması, 1927—1929-cu, 1938—1939-cü, 1947—1953-cü illərdə Ermənistan ərazisində yaşayan azərbaycanlıların deportasiyası, ərazilərin ermənistanla birləşdirilməsi, habelə sonrakı mərhələlərdə bu siyasətin davam etdirilməsi barədə arxiv sənədlərinə söykənən çoxlu sayda faktlar dərc

olunmuşdur. Hətta 1945-ci ilin payızında Ermənistan SSR rəhbərliyi növbəti dəfə ÜİK(b)P MK qarşısında Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinin Ermənistanla verilməsi ilə bağlı məsələ qaldırmışdır. O zaman Azərbaycan SSR-ə rəhbərlik edən M. C. Bağırov 10 dekabr 1945-ci ildə (tam məxfidir qurfi ilə) ÜİK(b)P MK katibi G. M. Malenkova göndərdiyi cavab məktubunda Sovet hakimiyyəti illərində ilk dəfə itirilmiş Azərbaycan torpaqları problemini qaldırdı və bununla da erməni millətçi dairələrinin planlarının pozulmasına nail oldu. Lakin rədd cavabı verilməsinə baxmayaraq ermənilər sonrakı illərdə öz məkrli siyasətlərini davam etdirdilər və bu gün də davam etdirirlər. Məqalələrdə bu məkrli siyasət sonadək tarixi faktlarla açıqlanır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2008-ci ilin əvvəllərində Ağdam rayonuna səfəri zamanı 1918-ci ildə Azərbaycan Milli Şurası tərəfindən qəbul edilən qərarın çox səhv və yanlış bir addım olduğunu qeyd etmişdi. Həmin dövrdən bu günədək Ermənistanın Azərbaycan Respublikasına qarşı apardığı işğal siyasətinə dəfələrlə toxunan dövlət başçısı 2012-ci il dekabrın 24-də Sumqayıtda, Bakı şəhərinin Zabrat, Hövsan qəsəbələrində, Gəncə, Şəki, Şəmkir şəhərlərində Qarabağ müharibəsi əlilləri və şəhid ailələri üçün tikilmiş yaşayış binalarının istifadəyə verilməsi mərasimində iştirak edərkən öz çıxışlarında bu məsələyə təkrar-təkrar qayıtmışdır. Ölkə Prezidenti bu çıxışlarında tarixi həqiqəti bir daha təsdiqləmişdir.

Nadir ATAKIŞIYEV.

Yeni kitablar

«Niskilli dünyam» kitabı: rayon peşə tədris mərkəzində təqdimat mərasimi

Qəbələ poeziya həvəskarlarından biri—Nəzakət Nemanın öten ilin son günlərində «Niskilli dünyam» adlı ilk şeirlər kitabının təqdimat mərasimi olmuşdur. Turizm və Otelçilik üzrə Peşə Tədris Mərkəzində keçirilən təqdimat mərasimində rayonun poeziya həvəskarları ilə yanaşı respublikamızın tanınmış şairlərindən biri Baba Vəziroğlu da iştirak etmişdir.

Təqdimat mərasimini jurnalist Arzu Murad açmışdır. O, müxtəlif səpkili şerləri toplanmış ilk kitabı münasibətilə Nəzakət Nemanı (Abdullayevanı) təbrik etmiş və ona yeni-yeni yaradıcılıq

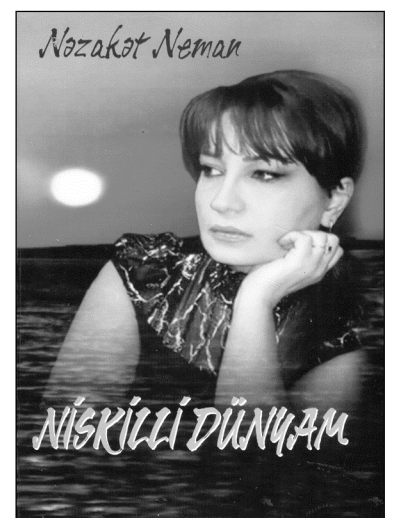
uğurları arzulamışdır. Kitab 25 oktyabr 2012-ci il tarixdə yığılmağa verilmiş, 12 dekabr 2012-ci ildə çapa imzalanmış, «Ləman Nəşriyyat-poliqrafiya» MMC tərəfindən 124 səhifədən (7,75 şərti çap vərəqi) ibarət 300 nüsxə tirajla çap olunmuşdur.

Nəzakət Neman 1976-cı

ildə Qəbələ şəhərində anadan olmuş, 1993-cü ildə şəhər 2 sayılı orta məktəbini, 1997-ci ildə isə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin riyaziyyat fakültəsini bitirmişdir. Hazırda orta təhsil aldığı məktəbdə ixtisası üzrə müəllim işləyir.

Kitaba gənc şair, həmyerlimiz Samir Əfsəroğlu ön

söz yazmışdır. Müəllif mərasimdə çıxışı zamanı kitabın ərsəyə gəlməsində ona dəstək verən, yol göstərən məktəbin direktoru Ziyət Babayevaya, vaxtilə ona orta məktəbdə dərs demiş Rəna Abdullayevaya, kitabın ön söz müəllifi Samir Əfsəroğluna, tədbirin ən əziz qonağı olan şair Baba Vəzi-

roğluna xüsusi olaraq minnətdarlığını bildirmiş və digər iştirakçılara da öz təşəkkürünü söyləmişdir.

(Ardı 8-ci səhifədə).